

Varhaisen kielenoppimisen haasteita ja käytänteitä Euroopassa

Karita Mård-Miettinen

Euroopan komissio asetti vuoden 2009 lopussa avoimen koordinaatiomenetelmän (OMC, Open Method of Coordination) työryhmän "Early language learning" pohtimaan ennen kouluikää tarjottavan kieltä ja kielellistä tietoisuutta kehittävän toiminnan haasteita ja mahdollisuuksia. EU-maat nimesivät ryhmään kansallisiksi asiantuntijoiksi maksimissaan kaksi edustajaa, joista toinen oli kaikilla mailla virkamiesedustaja ja toinen oli lähes poikkeuksetta akateeminen asiantuntija. Ryhmän jäsenet laativat yhteistyössä käsikirjan (policy handbook), joka sisältää ryhmän keskeiset suositukset ja hyviksi todettuja varhaisen kielenopettamisen esimerkkejä kustakin EU-maasta. Tässä artikkelissa kerrotaan ryhmän toiminnasta ja esitellään avaintekijöitä, joiden ympärille ryhmän suositukset rakentuvat.

Euroopan komission asettaman varhaisen kielenoppimisen työryhmän mandaatti pohjautui Euroopan neuvoston Barcelonassa maaliskuussa 2002 pitämän kokouksen loppulausumaan, jossa EU-maille asetettiin tavoitteeksi kansalaistensa perustaitojen hallinnan parantaminen esimerkiksi opettamalla yleisesti kahta vierasta kieltä hyvin varhaisesta iästä lähtien. Varhainen kielenoppiminen liittyy myös EU-maiden opetusministereiden vuonna 2009 sopimaan tavoitteeseen, jonka mukaan vuoteen 2020 mennessä kunkin EU-maan yli 4-vuotiaista vähintään 95 % on varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen piirissä. Työryhmän mandaattia ohjasi myös se, että kielitaitoa ja kulttuurien tuntemusta pidetään Euroopan parlamentissa ja Euroopan neuvostossa elinikäisen oppimisen ja työelämään sijoittumisen avaintaitoina. Kieliopintojen varhainen aloittamismahdollisuus on siis tärkeää myös elinikäisen oppimisen näkökulmasta.

Työryhmä aloitti työnsä määrittelemällä toimintansa kannalta keskeiset käsitteet. Ryhmä rajasi mandaattinsa näiden määritelmien perusteella koskemaan varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen instituutioissa järjestettävää toimintaa, jota tarjotaan ennen kouluikää ja joka systemaattisesti tähtää tietoisuuden lisäämiseen eri kielistä tai jossa lapselle opetetaan yhtä tai useampaa muuta kieltä kuin lapsen äidinkieltä. Käsitettä "toinen kieli" käytettiin työryhmässä kuvaamaan maahanmuuttajataustaisen lapsen paikallisen kielen oppimista sekä kaksi- ja monikielisten maiden virallisten kielten oppimista ja opettamista silloin, kun tämä kieli ei ole lapsen äidinkieli. Käsitettä "vieras kieli" käytettiin kuvaamaan sellaisen kielen oppimista, joka ei ole maan virallinen kieli. Työryhmä rajasi mandaatistaan pääosin pois lapsen äidinkielellä tapahtuvan toiminnan, vaikka ryhmässä tiedostettiin, että myös tämä toiminta kehittää lapsen kielitaitoja ja kielellistä tietoisuutta.

Kansallista tietoa kartoituksen avulla

Työryhmän ensimmäisessä kokouksessa käyty yleinen keskustelu kunkin EU-maan varhaisen

kielenoppimisen käytänteistä paljasti, että useassa maassa (Suomi mukaan lukien) ei ole juurikaan saatavilla kootusti tietoa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tarjottavasta kielikoulutuksesta. Ryhmä suunnitteli siksi lomakkeen varhaisen toisen ja vieraiden kielten opettamisen kartoittamiseksi. Lomakkeen avulla koottiin yleistä tietoa kunkin maan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen rakenteesta ja erityisesti toisen ja vieraiden kielten oppimista tukevasta toiminnasta ja sen laajuudesta. Lisäksi kukin maa sai toimittaa ryhmän käyttöön enintään kolme esimerkkiä hyvästä käytänteestä tai toimintatavasta liittyen toisen ja vieraiden kielten varhaiseen opettamiseen.

Kunkin maan edustajat toteuttivat kartoituksen keväällä 2010, ja maakohtaisten tietojen pohjalta ryhmän sihteeristö luonnosteli raporttipohjan, jota kokoonnuttiin kommentoimaan, täydentämään ja tarkentamaan syksyn 2010 ja kevään 2011 aikana.

Hyvät käytänteet käsikirjaksi

Kartoituksessa konkretisoitui eri maiden varsin erilainen varhaisen kielenopetuksen ja kieltä kehittävän toiminnan tilanne. Etenkin yksikielisissä EU-maissa, kuten Englannissa, haasteena oli kielenopetuksen aloittamisiin laskeminen alakouluikään (alle 10 vuotta), joten ennen kouluikää kaikille tarjottava kielenopetus tai vieraskielinen toiminta ei ollut näissä maissa ajankohtainen. Monikielisissä maissa kuten Luxembourgiin usean kielen oppiminen ja opettaminen jo ennen kouluikää oli ollut kaikkien lasten arkipäivää jo vuosikymmeniä ja toisissa maissa, kuten Suomessa, kielenopetusta ja vieraskielistä toimintaa oli mahdollista järjestää jo ennen kouluikää, mutta niitä ei tarjottu automaattisesti kaikille lapsille.

Tätä taustaa vasten työryhmä päätyi laatimaan raportin käsikirjan muotoon, jossa pohditaan yleisellä tasolla varhaisen kielenoppimisen kysymyksiä ja jossa annetaan sellaisia varhaisen kielenoppimisen suosituksia, jotka huomioivat hyvinkin erilaiset kansalliset kielenopetuksen tilanteet. Käsikirjaan liitettiin myös kartoituksen tuloksena saadut kunkin maan varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja varhaiseen kielenoppimiseen liittyvän toiminnan kuvaukset (country summaries) sekä ne kustakin maasta kootut hyvät varhaisen kielenopettamisen käytänteet (good practices), joiden pysyvyyttä, laatua ja tehokkuutta on seurattu ja arvioitu tieteellisesti tai muulla luotettavalla tavalla. Käsikirja on tarkoitettu ensisijaisesti kansallisen päätöksenteon tueksi, mutta myös ohjeeksi varhaisen kielenopetuksen toteuttajille sekä vanhemmille.

Kansallisella kartoituksella koottujen tietojen perusteella työryhmä nosti esille tietyt avaintekijät, jotka vaikuttavat varhaisen kielenoppimisen mahdollisuuksiin. Avaintekijöiksi nostettiin toiminnan tasavertaisuus, laatu, yhtenäisyys, jatkuvuus, pedagogiset ratkaisut, arviointi, henkilökunnan koulutus sekä vanhempien ja ympäröivän yhteiskunnan rooli. Kaikki käsikirjan suositukset liittyvät näihin avaintekijöihin. Kunkin avaintekijän kohdalle on kirjattu yksi tai useampi esimerkki käytänteestä, jossa tämä tekijä on työryhmän tulkinnan mukaan huomioitu erityisen hyvin joko kielelliseen tietoisuuteen tai toisen tai vieraan kielen oppimiseen tähtäävässä toiminnassa.

EU-maiden haasteet ja käytänteet

EU-maissa tarjottavaan varhaiseen kielenoppimiseen tähtäävään toimintaan liittyy joukko tasavertaisuudesta, laadusta, yhtenäisyydestä, jatkuvuudesta ja pedagogiikasta kumpuavia haasteita, jotka ryhmän tekemä kartoitus toi esiin. Useassa EU-maassa varhaista kielenoppimista kehittävä toiminta on strukturoimatonta, tavoitteiltaan löyhää, pedagogisesti hajanaista, maantieteellisesti ja sosioekonomisesti epätasaisesti jakautunutta ja kielivalikoimaltaan suppeaa. Malliksi ja esimerkiksi päivänvastaisista ja maakohtaiseen kielelliseen tilanteeseen hyvin sopivista ratkaisuista käsikirjassa tarjotaan mm. Saksan ja Puolan monikielisillä raja-alueilla kehitettyjä laadukkaita ja tehokkaita kielenopettamisen käytänteitä, joissa lapset omaksuvat toistensa kieltä. Suomessa suomenkielisille lapsille tarjottava ruotsin kielen kielikylypy nostetaan

käsikirjassa esiin esimerkkinä maan kieliolot huomioivasta ohjelmallisesta toiminnasta. Käsikirja tarjoaa käytänteitä niin kielellisen tietoisuuden herättämiseen (englanninkielisiä leikkejä Italiassa) kuin vieraskieliseen varhaiskasvatukseen (englanninkielistä CLIL-opetusta Belgiassa). Lisäksi käsikirjassa on esimerkkejä hyvistä käytänteistä maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuksen järjestämisessä, esim. suomalais-venäläisen päiväkotin Kalinkan toiminta Suomessa ja itävaltalaisen päiväkodin toiminta Itävallassa.

Varhaiseen kielenoppimiseen tähtäävän toiminnan suurin haaste on monessa maassa kasvattajien pätevyys ja valmiudet. Varhaiskasvatuksessa työskenteleviltä vaaditaan joissain maissa (kuten Suomessa) tutkintokoulutus, kun taas monessa EU-maassa tällaista työtä saa tehdä lähes ilman koulutusta. Myöskään Suomen kaltaisissa tutkintoa vaativissa maissa ei kaikilta kasvattajilta vaadita pedagogista koulutusta, eikä varhaiseen kielenopettamiseen vaadita kielikasvatuksellista koulutusta. Työryhmä päätyi käsikirjassa suosittelemaan, että varhaista kielenopetusta antavilla kasvattajilla tulisi olla sellainen peruskoulutus, joka minimissään antaa heille toiminnan toteuttamiseen tarvittavat kielelliset ja pedagogiset valmiudet työskennellä varhaiskasvatuksen, kielikasvatuksen ja monikulttuurisuuskasvatuksen parissa. Käsikirjassa on esimerkkejä hyvistä opettajankoulutuksen ja opettajaliikkuvuuden käytänteistä mm. Luxembourgin tasavallassa.

Joissain EU-maissa on muodostunut hyviä käytänteitä siihen, miten vanhemmat ja ympäröivä yhteiskunta (esim. paikalliset asukkaat tai järjestöt) osallistuvat ja osallistetaan lasten varhaista kielenoppimista tukevaan toimintaan. Vanhemmat ja ympäröivä yhteiskunta tukevat sekä lasten äidinkieltä että toiminnassa käytettävää toista tai vierasta kieltä. Työryhmä painottaa käsikirjassa erityisesti vanhempien tuen ja toisaalta odotusten realistisuuden tärkeyttä lasten oppimisessa. Käsikirjassa on myös esimerkki mm. Sveitsistä, jossa maahanmuuttajataustaisten lasten saksan oppimista tuetaan järjestelmällisesti tarjoamalla heille saksankielistä päiväkerhotoimintaa.

Lopuksi

Varhaisen kielenoppimisen EU-työryhmässä oltiin alusta lähtien yksimielisiä siitä, että on sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta erittäin tärkeää tarjota lapsille jo pieninä mahdollisuuksia päästä kosketuksiin monikielisuuden ja monen kulttuurin kanssa. Ryhmässä tiedostettiin myös vahvasti, että kun varhaiseen kielenoppimiseen tähtäävää toimintaa toteutetaan institutionaalisesti, siihen liittyy tiettyjä avaintekijöitä, jotka toimintaa organisoivien ja toteuttavien tahojen tulee huomioida, jotta toiminta on lapsen edun mukaista ja hänen oppimistaan tukevaa. Käsikirjassaan työryhmä nosti esiin näitä avaintekijöitä, joilla se uskoo, että EU-maiden varhaisen kielenoppimisen käytänteitä voidaan kehittää.

EU-ryhmän käsikirja “Language Learning at Pre-Primary School Level: Making It Efficient and Sustainable. A Policy Handbook” on saatavissa osoitteesta: http://ec.europa.eu/languages/pdf/ellpwp_en.pdf. Maiden yhteenvedot löytyvät osoitteesta: http://ec.europa.eu/languages/orphans/ellp-summaries_en.htm ja esimerkit hyvistä käytänteistä osoitteesta: http://ec.europa.eu/languages/orphans/ellp-handbook_en.htm.

Kirjoittaja on Kieliverkoston teemavuoden yliopistotutkija sekä Vaasan yliopiston kielikylpyasiantuntija. Hän osallistui varhaisen kielenoppimisen ja -opetuksen tutkijan roolissa Suomen edustajana Early language learning -työryhmän toimintaan yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön ylitarkastaja Maria Biskopin kanssa.